

Jesensko-zimska gnezditev krokarja *Corvus corax* v Mariboru

Autumn-winter breeding by the Raven *Corvus corax* in Maribor

Franc BRAČKO, Franc JANŽEKovič

UVOD

Krokar je največji črno obarvan predstavnik naših pevk iz družine vranov *Corvidae*. Je dober letalec, ki pogosto jadra. V zraku ga na daleč prepoznamo po ravnih perutih in izrazito klinastem repu. Zamolklo in kratko krakanje se sliši daleč in se jasno razlikuje od drugih vrst vranov. SOVINČ (1994) uvršča krokarja med pretežno stalne ptice, ki se pozimi na smetiščih in mrhoviščih zbirajo v velike skupine.

V Sloveniji je dokaj pogost gnezdilec. Najbolj osredotočeno poseljuje gorate predele: v Julijskih Alpah, Trnovskem gozdu, na Kočevskem, v Posavskem hribovju okrog Lisce in na Pohorju. Bolj raztreseno poseljuje Notranjsko, Karavanke ter Kamniške in Savinjske Alpe. V sredogorju, kjer je najpogostejši, prebiva v bližini skalnih podorov, kamnolomov in rečnih sotesk, kjer najde primerno gnezdišče. V višjih visokogorskih predelih so mu dobrodošla

najbolj previsna ostenja. Gnezdi tudi na drevju, posebno v nižini. Populacijski trend raste, slovenska populacija pa je ocenjena na 1000 - 1500 parov (GEISTER 1995).

Nominantna podvrsta *Corvus c.corax* naseljuje Evropo in Azijo od Skandinavije, Anglije in vzhodne Francije do reke Jenisej. Med rekama Jenisej in Leno ter okrog Bajkalskega jezera prehaja v podvrsto *kamtschaticus*. Južno od Pirenejev, osrednje Italije, balkanskih držav, zahodne Grčije in SV Turčije pa prehaja v podvrsto *hispanus* (CRAMP 1994). Po mnenju MATVEJEVA in VASIČA (1973) v Sloveniji živi podvrsta *Corvus c.corax*, gnezdi pa od februarja do julija.

V preteklosti je bil krokar na ozemlju Slovenije zelo redek, SCHULZ (1890) omenja posamično gnezditev za Kranjsko, Notranjsko in Julijske Alpe. Tudi na Stajerskem sta SEIDENSACHER (1864) in REISER (1925) krokarja uvrstila med redke ptice.

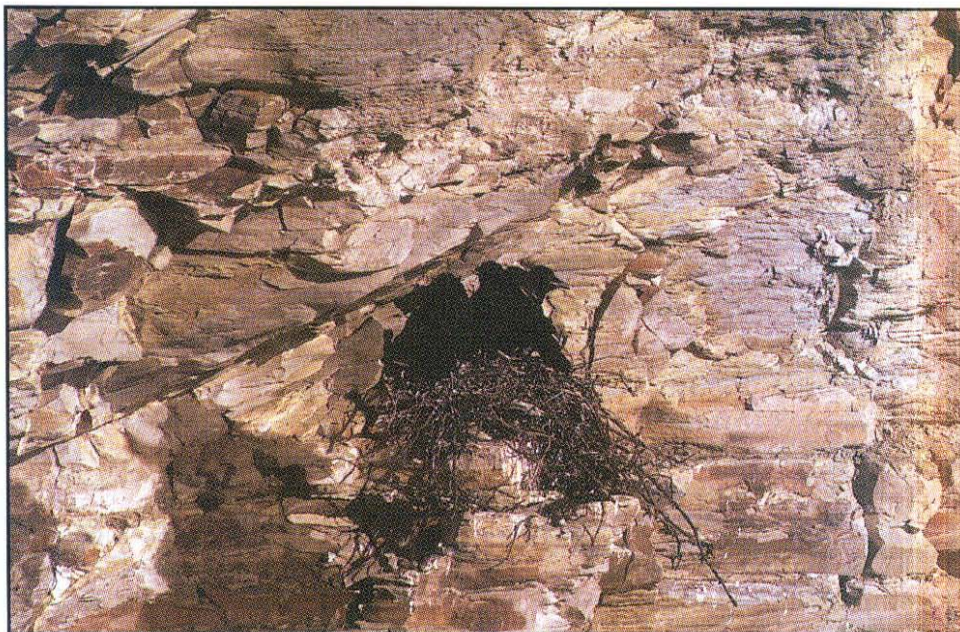

Slika 1: Meljski Hrib, 23.12.1995. Povsem operjeni mladiči krokarja *Corvus corax* v gnezdju. (F. Bračko)

Fig. 1: Meljski Hrib, December 23rd, 1995. The Raven's young in full plumage in nest. (F. Bračko)

Slika 2: Meljski Hrib, 27.12.1995. Gnezdo krogarja *Corvus corax* je nameščeno na polici sredi lapomate stene. (F Bračko)

Fig. 2: Meljski Hrib, December 27th, 1995. Raven's nest on a shelf in the middle of marlaceous rockwall. (F Bračko)

NENAVADNA GNEZDITEV

Stena Meljskega Hriba, ki se neposredno vzpenja nad reko Dravo v Mariboru, je zavarovana z občinskim odlokom (Med. urad. vestnik, št.17, 1992) kot naravni rezervat. Strma in s termofilnim grmovjem deloma poraščena stena je najbolj markantna podoba vzhodnega dela Maribora. Zelo krušljivo laporno ostenje je človeku brez ustrezne plezalne opreme nedostopno, ob nenehnem krušenju pa sproti nastajajo manjše police in previsi.

Štajerski ornitologi smo v letu 1995 in 1996 organizirali celodnevna spremljanja preletov vodnih ptic na meljski akumulaciji. Z opazovalne točke na levem nasipu sva bila pozorna tudi na pečino Meljskega Hriba, kjer se običajno ob močni termiki spreletavajo in jadrajo različne vrste ujed: kanje *Buteo buteo*, kragulji *Accipiter gentilis*, skobci *Accipiter nisus*, sokol selec *Falco peregrinus* idr. Nekatero med njimi v neposredni okolici tudi gnezdi.

Na Meljskem Hribu sva krogarja opazovala 29.10.95, ko je par znašal gradivo za gnezdo in se značilno območno spreletaval. Posamezne osebkke sva prek celega leta v okolici Maribora opazovala tudi že prej, npr. 4. 4. 92 par nad Kalvarijo. Takrat ne eden ne drugi ni pomislil na morebitno gnezditve ali poskus gnezditve ob koncu meseca oktobra. Docela nepojasnen dogodek sva si razlagala kot "blefiranje". Do naslednjega monitoringa na meljski akumulaciji, ki je bil šele decembra, nisva preverjala morebitnega krogarjevega pojavljanja.

Zato pa je bilo presenečenje in veselje 23. 12. 95 toliko večje in ugotovitev komaj verjetna. Ob opoldanski zamenjavi izmene sva v gnezdu opazovala neznane črne ptiče, toda za natančno opazovanje z daljnogledom je bila stena veliko predaleč. Šele s teleskopom sva razbrala, da so v gnezdu štirje popolnoma operjeni mladi krogarji. Starša sta jim v presledkih prinašala hrano, jo vsakič bliskovito oddala mladiču in takoj odletela.

Po zanimivem odkritju 23.12.95 sva gnezdo nato dnevno kontrolirala. Prvi mladič je poletel na novega leta dan, v pravih zimskih razmerah z nizkimi temperaturami in prek 40 cm zapadlega snega. Druga dva mladiča sta se speljala v naslednjih treh dneh. Četrti mladič pa je ostal v gnezdu vse do 7.1.96. Nato so ves januar največ trije osebkki do stene Meljskega Hriba priletavali v večjih časovnih presledkih, ki so trajali tudi uro in več. Kje so se med tem zadrževali, nama ni uspelo ugotoviti. Ugotovila sva le to, da so občasno prihajali na mariborsko smetišče, ki je od Meljskega Hriba oddaljeno približno 1000 m zračne črte.

VREMENSKE RAZMERE

Novembra 1995 je bilo v SV Sloveniji veliko padavin, v začetku meseca je tudi rahlo snežilo. Povprečni temperaturni maksimum v Mariboru znaša 7,2 °C, minimum pa 0,7 °C. Imeli smo tri povprečne dneve s padavinami. Povprečna mesečna temperatura je bila do dve stopinji Celzija nižja od 30-letnega povprečja.

Od 4.-7.12. je npr. v Mariboru zapadlo 33 cm snega. Do 20.12. je bilo večinoma oblačno z občasnimi padavinami. 21.12. je v nižinah pričelo deževati, 23.-25.12. je bilo zelo toplo vreme in je bila povprečna temperatura zraka za 10 °C višja od dolgoletnih vrednosti za ta čas. Sneg je skoraj v celoti pobralo. 26.12. je po dežju zvečer znova pričelo snežiti. 27.12. je ponekod zapadlo tudi do 50 cm mokrega in težkega snega. Močno so padle tudi nočne temperature. Povprečni temperaturni maksimum v Mariboru znaša 2,0 °C, minimum pa 1,6 °C. Povprečno število dni s padavinami je 12. Povprečne mesečne temperature so okoli 30-letnih povprečnih vrednosti (1961-90). Padavin je bilo povsod po Sloveniji več, kot je 30-letno povprečje, ponekod na Primorskem in Štajerskem jih je bilo celo več od 200 %. Zelo malo je bilo tudi sončnih dni (Mesečni bilten Hidrometeorološkega zavoda Slovenije).

RAZPRAVA

Krokar gnezdi v času od februarja do sredine aprila, izjemoma maja (CRAMP 1994, MAKATCH 1989). Nikjer v pregledani literaturi nisva našla potrjene gnezditve krokarja zunaj navedenega obdobja. Kje tičijo vzroki za nenavadno kasno (ali zgodnjo?) gnezditev na Meljskem Hribu, ni moč docela pojasniti. Par se je v času gnezdenja tudi popolnoma golil, v letu je bilo jasno videti manjkajoča letalna in repna peresa.

Glede na to, da je ob koncu oktobra par že znašal gnezdo, se je prvo jajce izleglo verjetno v začetku novembra. Valjenje običajno traja 20-24 dni, mladiči pa ostanejo v gnezdu najmanj mesec dni. To se časovno ujema s prvim speljanim mladičem 1. januarja v naslednjem letu (1996).

Domnevava, da je ponudba hrane odločilno vplivala na nenavadno gnezditev zunaj običajnega gnezditvenega obdobja. Zastavljeno misel podpira z bližnjim, cca. 1000 m oddaljenim odprtih smetiščem. Pri tem imava v mislih krokarjevo izredno prilagodljivost danemu okolju. V zadnjih desetletjih je postal vse pogostejši in se tudi naselil na dotlej nenaseljena območja (GEISTER 1995). Tudi DVORAK et al. (1993) ugotavlja za sosednjo Avstrijo, da je krokar še sredi 19. stol. zaradi človekovega preganjanja silno redek z nazadujočo populacijo. Šele v 30. letih se populacija prične krepiti, ter nato v 60. in 70. letih skokovito

poraste. Istočasno se pojavijo številna odprta smetišča komunalnih odpadkov, predvsem okrog večjih naselij. Po besedah S. Polaka, našega dobrega poznavalca krokarjev, je gnezditev zunaj običajnega gnezditvenega obdobja povsem pričakovana, saj gre za ekološko zelo prilagodljive in družabne ptice. Bližina smetišča pa tako možnost povečuje.

Primerov o nenavadno zgodnjem ali kasnem gnezdenju ptic v nama znani ornitološki literaturi ni veliko, če pri tem izvzameva sove, za katere je znano, da gnezdiijo ne glede na letni čas, ko je dovolj malih sesalcev. Na Ljubljanskem barju, poroča SAJOVIC (1917), so ob koncu avgusta leta 1914 pri košnji trave našli nekaj dni stare mladiče jerebic *Perdix perdix*. V naslednjem odstavku poroča o kasnem gnezdenju prepelice *Coturnix coturnix*, leglo je bilo najdeno med košnjo 5.9.1914 pri Blatni Brezovici. CHRISTEN (1996) je v kantonu Solothurn v švici ugotovil serijo zgodnjih gnezditvev v januarju in februarju, ter kasnih v avgustu in decembru za sivo čapljo *Ardea cinerea*. Razloge za tako nenavadno gnezdenje pripisuje obdobju zaporednih milih zim in ugodnim virom hrane.

Nadmorska višina Meljskega Hriba je nekaj prek 300 m, zato ima gnezdišče nižinski status. Omenjena gnezditev krokarja pa je tudi prvi znani podatek za Maribor in bližnjo okolico. Doslej je krokar najbližje gnezdil na Pohorju (GEISTER 1995).

Dne 10.2.96 smo na Meljskem Hribu opazovali tri osebke (par z mladičem), pri tem se je par znova značilno območno spreletaval. Dva dni kasneje so štirje osebki preganjali mladostnega sokola selca *Falco peregrinus*.

Dne 9.3.96 je (verjetno) samica sedela na gnezdu, samec pa je občasno prinašal hrano. V celotnem popoldnevu je samica le enkrat zapustila gnezdo in se po petih minutah znova vrnila. Glede na hitro vrnitev bi lahko sklepali, da je valila. To pomeni, da je par kmalu znova pričel gnezditi v istem gnezdu, tokrat v običajnem gnezditvenem obdobju.

Ob kontroli gnezdišča dne 23.3.96 okoli gnezda ni bilo opaziti nobene aktivnosti. Pogled z vrha stene je potrdil slutnjo. Gnezdo je bilo prazno in zapuščeno. Kaj je zmotilo potek gnezdenja krokarja in morda splenilo gnezdo, sedaj ne moremo več ugotoviti. Da krokar gnezdišče oz. teritorij vendarle zaseda, potrjujejo opažanja posameznih osebkov tudi v aprilu in maju, ko piševa ta prispevek.

Nestrpno pa pričakujeva jesen, morda nas bo krokar znova presenetil.

LITERATURA:

CHRISTEN, W. (1996): Frühe und späte Bruten des Graureihers *Ardea cinerea* bei Altreu SO. Orn. Beob. 93: 79-84.

CRAMP, S. & C. M. PERRINS (EDS.) (1994): Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Vol. VIII. Oxford University Press. Oxford, New York.

DVORAK, M., A. RANNER, H. M. BERG (1993): Atlas der Brutvögel Österreich. Umweltbundesamt. Wien.

GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS. Ljubljana.

MAKATZCH, W. (1989): Wir bestimmen die Vögel Europas (6. Auflage). Neumann Verlag Leipzig. Radebeul.

MATVEJEV S. D., V. F. VASIĆ (1973): Catalogus Faunae Jugoslaviae. I V/3 Aves. Acad. Scient. et Artium Slovenica. Ljubljana.

Medobčinski uradni vestnik občin Dravograd, Maribor, Pesnica, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Ruše, 30.11.1992, št.17:375-416.

REISER, O. (1925): Die Vögel von Marburg an der Drau. Graz.

Republika Slovenija, MOP, Hidrometeorološki zavod. Mesečni bilten 2, št.11,12, 1995 Ljubljana.

SCHULZ, F. (1890): Verzeichnis der bisher in Krain beobachteten Vögel. Mitt. des Musealvereins für Krain. Laibach.

SEIDENSACHER, E. (1864): Die Vögel von Cilli. Mitt. naturwissenschaftliches Vereines für Steiermark. II. Heft. Graz.

SAJOVIC, G. V. (1917): Ornitologični zapiski za Krajnsko v letih 1914 do 1916. Carniola. L. VIII. Ljubljana.

SOVINČ, A. (1994): Zimski ornitološki atlas Slovenije. TZS, Ljubljana.

POVZETEK

Južno pobočje Meljskega Hriba oblikuje podorna lapornata in delno s termofilnim grmovjem poraščena stena. Markantna stena leži na SV delu Maribora tik nad reko Dravo in je od leta 1992 tudi zavarovana kot naravni rezervat. Nadmorska višina Meljskega Hriba je nekaj prek 300 m.

Dne 29. 10. 1995 smo opazovali par krokarjev pri spletanju gnezda na eni izmed polic v steni Meljskega Hriba, dne 23. 12. 1995 so bili v gnezdu štirje operjeni mladiči. Gnezdo smo dnevno nadzorovali do 1.1.1996, ko se je speljal prvi mladič, 7. 1. pa je gnezdo zapustil zadnji. Krokar se je prehranjeval in prinašal hrano mladičem iz okrog 1000 m oddaljenega odprtega mariborskega smetišča komunalnih odpadkov. Par se je v času gnezdenja tudi v celoti golil.

Dne 10. 2. 1996 se je par krokarjev znova območno spreletaval, 9. 3. pa je samica sedela na gnezdu. Toda 23. 3. 1996 je bilo gnezdo prazno in zapuščeno. Gnezdišče sta krokarja občasno obiskovala tudi v aprilu in maju.

V Sloveniji je krokar dokaj pogost gnezdilec, ki

naseljuje predvsem gorate predele Julijskih Alp, Trnovski gozd, Kočevsko, Posavje in Pohorje. Njegov populacijski trend raste, slovenska populacija pa je ocenjena na 1000 - 1500 parov. Sredi tega stoletja je bil krokar tudi v Sloveniji zelo redek ptič. Njegovo število je pričelo naglo naraščati v 60. in 70. letih.

Neobičajna jesensko - zimska gnezditvev krokarjev je potekala v izjemno ostri zimi z veliko količino padavin, od 30-50 cm snega in z nočnimi temperaturami do -15 stopinj C. Nenavadna gnezditvev v zelo ostrih vremenskih razmerah, toda ob ugodnih virih prehranjevanja (bližina smetišča), kaže na izjemno prilagodljivost vrste. To je doslej prvi znani podatek o gnezdenju krokarja v Mariboru.

SUMMARY

The south slope of Meljski Hrib is constituted of marlaceous rockwall partially overgrown with thermophilous shrubbery. This prominent wall rises above the Drava river in Maribor and has been from 1992 on protected as nature reserve. Meljski Hrib is situated at an altitude of slightly over 300 m. On October 10th 1995, a pair of Ravens was observed while building nest on one of the shelves in the wall, and on December 23rd, 4 young in full plumage were found in it. The nest was inspected each day until January 1st 1996, when the first chick was fledged; on January 7th, the nest was left by the last one. The adults fed and gathered food for their young on some thousand metres distant municipal rubbish dump. During the breeding period, the pair moulted completely. On February 10th, the pair was seen during its display flight, and on March 9th the female was found sitting on the nest. On March 23rd, however, the nest was empty and abandoned. The nest site was occasionally visited by the pair also in April and May. In Slovenia, the Raven is a fairly frequent breeder, inhabiting mainly higher parts of the Julian Alps, Trnovski gozd, Kočevsko, Posavje and Pohorje. Its population trend is increasing, and the Slovene population is today estimated at 1000 - 1500 pairs. In the mid-twentieth century, however, the Raven was a very rare bird in Slovenia, and it was not until the 60's and the 70's that its numbers quickly increased. The unusual autumn-winter breeding by this bird took place in extremely severe winter with very high precipitation rate, with 30-50 cm of snow and with night temperatures falling to -15°C. This so uncommon breeding in extremely unfavourable weather conditions on the one hand but with favourable food sources (vicinity of the dump) on the other, indicates extremely high adaptability of this species. This is the first known record of the Raven breeding in Maribor or its vicinity.

Franc Bračko, Gregorčičeva 27, 2000
Maribor;
Franc Janžekovič, Maistrova 10, 2000
Maribor